

ШЫН

№ 138
(18100)

2011 чылдың
декабрь 1,
четверг

Садар өртээ
5 рубль.

1925 чылдың август
31-де үнүп эгелээн

Интилел-политиктиг солун

e-mail: shyntuva@mail.ru; shyntuva@yandex.ru

Иштики херектер яамызында

ДЕТКИМЧЕ БЕЛЕК – АВТОМАШИНАЛАР

Ноябрьның 29-та найысылал Кызылдың Тиилелге дөлүнгө байырлыг чыскаал болган. Республиканың Иштики херектер органнарынга Тыва Республика-ның Чазаның Даргазы Ш.В. Кара-оол чаа автомашиналарны байырлыг байдалга тывыскан. Байыр-талга федералдыг кол инспектор А.С. Попов, иштики херектер сайыды, полицияның генерал-майору А.Ф. Лобанов олар киришкен.

А.С. Попов сөс алгаш, Чазак Даргазының ам чаа чугаалаан сөстери дорт айтышкын-дыр дээрзин сагындырып, чурттакчы чоннуң эрге-ажыктарын, айыыл чок чоруун камгалаары-биле ажил-ижиниң шынарын улам бедидерин күзээн.

— 2012 чылда силерге РФ-тиң Президентизи Д.А. Медведевтиң чарлыын езугаар материалдыг болгаш моральдыг деткимче улам улгадыр, ынчангаш силерниң ажил-чорудулганың база ындыг бедик деңгелге турар уjurлуг — деп чагаан.

Полицияның аңгы-аңгы адырларының кезектеринге болгаш ко-жууннарда килдистеринге он тос чаа автомашиналарны байырлыг байдалга тывыскан соонда, иштики херектер сайыды, полицияның ге-нерал-майору А.Ф. Лобанов фе-дералдыг төпке болгаш ТР-ниң Ча-заанга улуг дуза-деткимче дээш өөрүп четтиргенин илеретпишаан, полиция ажилдакчылары эрге-хоойлуну шыңгыы сагывышаан, корум-чурумну быжыг тударынга беленин илеткээн.

Светлана БАЛЧЫР.

Байырлыг чыскаалдан Чингис СААЯНЫҢ тырттырган чуруу.

Республиканың полиция ажил-чыларынга байыр чедирип сөс ш, ТР-ниң Чазаның Даргазы Ш.В. Кара-оол чаа автомашина-ны тыпсып турары дээр-ле, өөрүшкүлүг болушкун, фе-лдыг төп болгаш Тыва Рес-публаның Чазаның эрге-хоойлу алалының органнарының ажи-эде тургузар болгаш быжыг-талазы-биле ап чорудуп ту-хемчеглериниң тодаргай ткалы-дыр дээрзин демдег-и. Он тос чаа автомашина-ның 10-ун садып алыр акша-нги ТР-ниң Чазан аңгылап ени ол. Ынчангаш иштики ктер органнары эрге-хоойлу алалын хандыраар болгаш

корум-чурумну быжыглаар талазы-биле ажилын күштелдиреринге күрүне идегеп турар.

Ш.В.Кара-оол республикада мал оорлаашкынының саны база катап өзүп оарын онзалап айыт-кан. Ынчангаш шагдаа ажилдакчы-лары көдээниң ишчилерин, көдээ ажил-агыйны деткип, чогуур хемчеглерни алырынче оларны кыйгырган. Оон аңгыда орук айыыл-халаптары болуп турарын Шолбан Валерьевич улуг хараа-дал-биле айыттышаан, ол талазы-биле кичээнгейни күштелдирип, орук шимчээшкениниң айыыл чок чоруун чедип алыр талазы-биле ажилдарны серемчилелдиг болду-раарын дааскан. ОШАЧКИ-ниң пос-

туларын дөгөрезин катап тургуза-ры чугулазын, эзирик чолаачы айыыл-халаптың үнөр дөзү дээр-зин айыткан.

— Силерниң сорулганар — кор-тук чорукту болдурбазы. Бистиң Тывага, улуг Россияга херек үүл-

гедикчизиниң сыңар чери чок болур уjurлуг. Хамаатыларның эрге-ажыктарын камгалаар чы-мыштыг ижиңерге чедишкенин күзедим — деп, Чазак Даргазы чугаалаан.

Федералдыг кол инспектор

«Чүректен чүрекче»

Ш.В.КАРА-ООЛ: «ТУРА-СОРУУҢАР КАЙГАМЧЫК-ТЫР!»

Чазак Даргазы Ш.В.Кара-оол Шеңге Долгай-оолга Хүндүлүг бижикти тыпсып турары.

Ноябрь 29-та Улусчу чогаадылга бажыңыңа кадының байдалы-биле кызыгаарлаттынган арга-шинектиг улус аразыңа республика чергелиг III «Чүректен чүрекче» конкурс болуп эрткен. Тиилекчилерниң түңнел-концертке Тыва Республиканың Чазаның Даргазы Шолбан Кара-оол киржи, тиилекчилерге байыр чедирген.

Дарга сөс ап тура, бо кежээниң кол киржикчилериниң тура-сорукутун, ботта-рын сайзырадыр күзел-чүткүлүнүң күштүүн, хей-адының бедиин, маадырлыын онзалап демдегеп, оларга чамдык холу-буду бү-дүн-бүрүн, кадык-шыырак хамаатыларнын,

ылаңгыя ажи-төлүн азырап шыдавас ада-ларның холунуң салдынчаан, кыдыындан белең чүве манап өөрөнгенин чажыт чокка деңнеп чугаалаан.

(Уланчызы 2-ги арында).

**ЕДИНАЯ
РОССИЯ**

**КАДЫ –
ТИИЛЕЛГЕЖЕ!**

Декабрь 4 – Россияның Күрүне Думазының депутаттарының соңгулдалары

Бүгү-россияның «Чыгыс демниг Россия» партиязының Тыва регионалдыг салбырының
улда фондузунуң акша-хөреңгилеринден төлээн.

АНЫЯКТАР-БИЛЕ АЖЫК ЧУГАА

Тыва Республиканың Чазаның Даргазы Ш.Кара-оол хоорайда болгаш көдээде аныяктарже улуг кичээнге салып турарын сонуургааш, Ак-Довурак хоорайның аныяк специалистери Чазак Баштыңын төрөөн черинче чалап, ооң-биле ужуражып, ажык чугааны кылганнар.

Аныяктарның эң-не сонуургал турар айтыры — дээди өөрөдиге черлерин дооскаш, көдээге азы хоорайга ажылдаар күзелин илереткен аныяк специалистерни чурттаар оран-сава-биле хандыраарының дугайында болганы чөп. Бир эвес тус черниң эрге-чагыргазы чер участогун аңгылап бээр болза,

чурттаар бажыңны боттары тудуп алырынга беленип ужуражылганың киржикчилери, аныяктар, илереткен. Ындыг айтырыгны аныяк педиатр эмчи Чодураа Монгуш сонуургаарга, Ак-Довурак хоорайның мэри Шолбан Ооржак ол талазы-биле хоорай чагыргазы доктаалды ажылдап кылган, аныяк специалистерге чер участоктарын 2012 чылдан эгелеп аңгылап берип эгелээр дээрзин харыы кылдыр берген.

База ол ышкаш аныяк эмчилер болгаш башкылар хоорайда, көдээ чурттаачылыг черлерде чурттап турар аныяк специалистерге бажың тудуп алырынга 150 куб хемчээлдиг ыяшты чиигелде-биле бээрин, бир эвес ону чөлшээр-рептер болза, эки, шынарлыг бажыңны тудуп алырының аргазы бар дээрзин демдегеп, ол айтырыгларны шийтпирлежип бээрин ТР-ниң Чазаның Даргазы Ш. Кара-оолдан дилээн. Чазак Даргазы айтырыг чөптүг-дүр деп харыылааш, Чазактың доктаалыга аңаа хамаарыштыр эдилге кылып кириерин аазаан.

Ол-ла ужуражылга үезинде Ак-Довурак хоорайда чедир туттун-

маан аалчылар бажыңның тудуунга хамаарыштыр чугааны база кылган. Хуу кижиге хамааржыр бо тудуг хөй чылдарның дургузунда анаа-ла октаттыг тудуг апарган, ону ажылгалче мынчага чедир кирбээнин өөренип көргөш, ону хоорайның өнчүзүнче катап эгидерин чугаалашкан. Тываның Чазаның Даргазы Ак-Довурактың мэринге ол тудугнуң салым-чолун шийтпирлеп, чедир туттунмаан тудугнуң баазыыга аныяк өг-бүлелер чурттаар чагайжыттыг бажыңны тударын дааскан.

Студент чылдарында-ла төрөөн хоорайыңга «уруглар хоорайжыг-гажың» тудар дугайында төлөвилелди бодал чораанын, ону ам амыдыралга боттандырымза дээн аныяк инженер Чинчи Шагааланың саналын Чазак Даргазы деткээн. Аныяктарны Кызыл-Курагино демир-оруну база сонуургаткан. Бо улуг хемчээлдиг төлөвилелди ажылгалга кирер болза, республиканың дыка хөй социал айтырыглары шийтпирлеттинер дээрзин Чазак Даргазы сонуургаткан. Ону боттандыраарыңа республи-

каның эрге-чагыргазы тодар ажылды чорудары чугула дээр ооң-биле чергелештир, тус чер кадрларының бедик профессионал мергежили негеттинер дээр база катап айыткан. Ынчанг каяа-даа херек, чижилгени эр шыдаар мергежилдиг болур дилиин, мергежилин доктаан бедидери чугула деп аныяктар чагыы хилис барбас.

ТР-ниң албан-езузуң сайтызында
Виталий ШАЙФУЛИН
тырттырган чуруктары.

Ак-Довуракка аныяктар-биле ужуражылга үезинде.

Ш.В.КАРА-ООЛ: «ТУРА-СОУУҢАР КАЙГАМЧЫК-ТЫР!»

«Алдын холдуг» ус-шевер Артыш Мортуй-оол.

(Төңүзү. Эгези 1-ги арында).

Моон-даа соңгаар эрге-чагырганың талазында кадының байдалының аайы-биле кызыгаарлаттыг арга-шинекиг улуска деткимче көргүзөр угланышкынныг хемчеглерни доктаамал чорударын шыңзыдып, «Чүрөктен чүрөкче» конкурска ак орукту күзүзү, ооң келир үеде улуг ужуруткалыг, хөй көрүкчүлери хаара тудар хемчег болурунга бүзүрелдин, ону эрттирип турар социал албан черлериниң ажылдакчыларына буянныг ажыл-чорудулгазы, чонга деткимче көргүзүп турары дээш өөрүп четтиргенин илереткен.

Чазак Даргазының Хүндүлел бижиктери-биле ажыл-ижинде чедишкенин дээш Россияның параолимпий оюннарының чыынды командазының кежигүнү, 2009, 2010, 2011 чылдарда Россия чемпионаттарының тиилекчилериниң бирээзи Шеңне Долгай-оол, Чеди-Хөлдүн хоочуннар болгаш

инвалидтер интернадының психологу Чодураа Оюн, Хайыраканда интернат-бажыңның медсестразы Чойгана Шарап шаңатканнар. А Хайыракан болгаш Бүрөн интернат-бажыңнарының удуртукчуларыңа «УАЗ» маркалыг микроавтостарның дүлгүүлериң тывыскан.

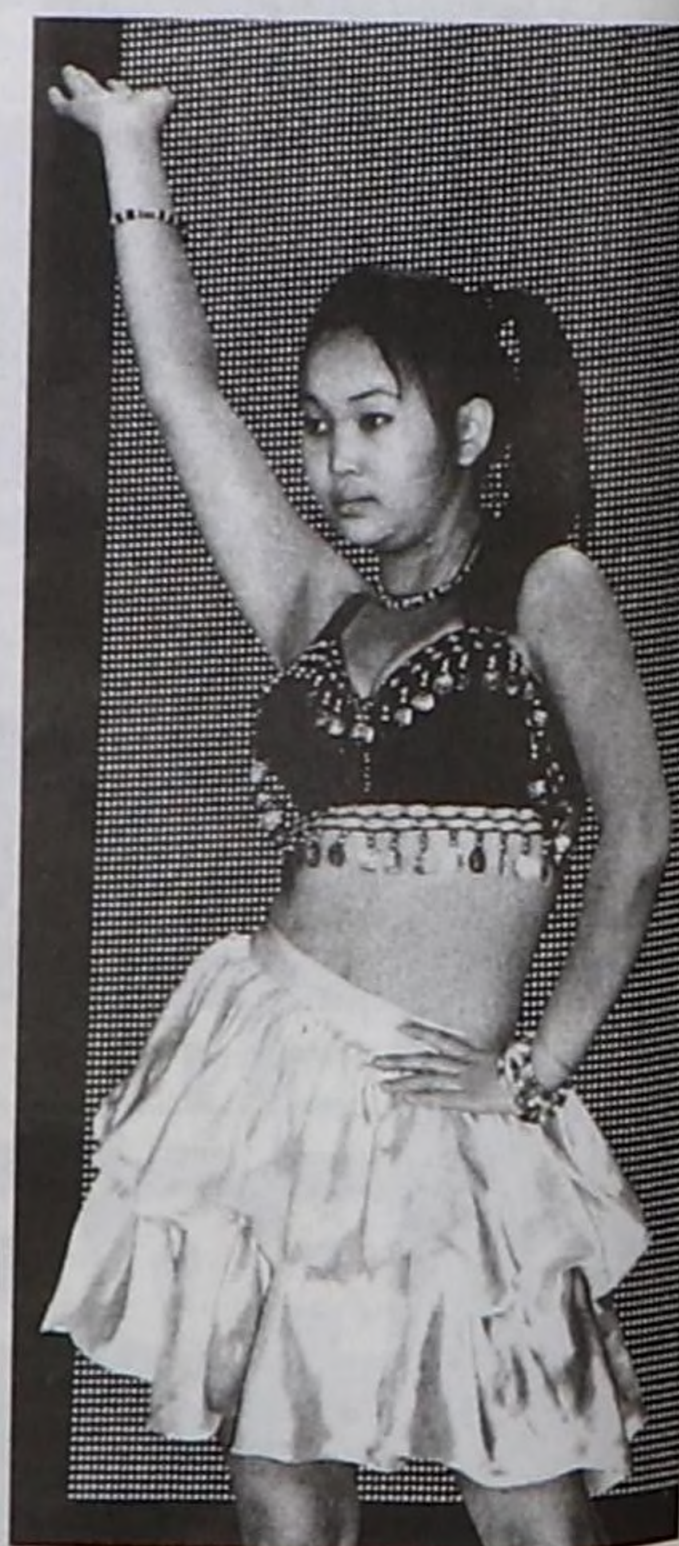
Концертке конкурстун «Литература жанры» номинациязынга тиилекчи болган Чечекмаа Донгак бодунуң чогаатканы «Мээң Тывам» деп шүлүүнүң уран номчулганын, «Хореографияга» шылгараан республиканың 1-ги хевирниң кулаа дыңналас уруглар школа-интернадының танцы бөлүү индий кыстар самын бараалгаткан, «Ыры күүсел-дези» номинацияга бирги черни алган Хертек Хунан-Кара төрөөн чери Мөңгүн-Тайгазын алгал ырлаан база конкурстун өске-даа киржикчилери уран чүүлге салым-чаяарын бараалгатканнар. Тиилекчилер компьютер, видеокамераларны болгаш чурук тырттырар аппараттарны база арткан кир-

жикчилер янзы-бүрү белектерни алган.

Мөөрейниң улуг назылыг киржикчилериниң бирээзи — Седип-оол Куулар. Ол Тыва Арат Республиканың тургустунганындан бээр 90 чылынга тураскааткан Суг-Бажы суур дугайында ыры чогадыр мөөрейге тиилеп кааны, Сергей Бадыраа-биле бижээни «Суг-Бажы» деп ырызын кончуг чараш ырлап күүсеткен. Сүт-Хөлдөн Мирана Ооржактың «Самбо», Кызыл кожуундан Уран-Даш Түлүштүн «Эзир-Кара» танцы-самын көрүкчүлөр диңмиттиг адыш часкаашкынар-биле үнелээн. Ол ийи аныяк танчы-чыларның ээлгир, чаражы кижиге бүрүзүн ынчаар кайгаткан. Ол ышкаш концертке «Литература жанры» номинациязының төлээлери чогааткан шүлүктөрүн номчааннар. Шүлүктөрүн колдуунда амыдырал-чуртталга дугайында философчу утка-шынарлыг болуп турарын эскерип болур. Олар чырык черге төрүттүнери безин улуг өөрүшкү дээрзин шүлүктөрүн илередип турганнар.

Ус-шеверлер аразыңа Шамбалыгдан Артыш Мортуй-оол 1-ги черни ээлээн. Ооң делгеп салганы сыраан содак-шудактары, бызаа кежи хаш алгыдан даараан тыва идиктери, баглап каан чүген-чулары, калбак ыяшта өрттедип чураан чуруктарының чаражын чүү дээр! Чүгле 28 харлыг аныяк оолдун кылган ажылдарының шевергинин мактавас аргажок. Артыш бичизинден тура-ла хурежиринге, содак-шудак даараарыңа сонуургалдыг, республика чергелиг хурештерге чедишкенин хурежип турган-даа. Орук айылының озал-ондаанга таварышкыш, буду кемдээн соонда холу-биле чогадыкчы ажылдап, ийи оолдарыңа үлегерлиг ада болуп чурттап чоруур. Мөөрейге ол бажыңдан будунга чедир бодунуң даарап алганы тыва национал идик-хевин кедип алгаш келген. Оон ыңай тиилекчиниң авазының төрүттүнген хүнүнде белек кылдыр даарап бергени чуга торгу, кожаалар-биле каастаан тыва платези боттускайлаң шиник болган.

Черле ынчаш кадык байдалының аайы-биле кызыгаарлаттыг арга-шинекиг

Мирана Ооржак: «Танцы-самга ынаам кончуг».

улустун амыдырал-чуртталгага ынаан, ону үнелеп билирин оларның холу-биле будур-ген ажылдары, уран чүүлге, спортка хандыкшылы бадаткап турган. Шынал-ла, салым-чолунуң кадыг-бергезинге торулбайн, а харын-даа таварышкан моондактарны ажып тиилеп чорууру дег аас-кежик кайда боор.

Шончалай МААТЫ-ООЛ.
Чингис СААЯНЫҢ тырттырган чуруктары.

«ЧАҢГЫС ДЕМНИГ РОССИЯ» ПОЛИТИКТИГ ПАРТИЯ В. ПУТИННИ РОССИЯНЫҢ ПРЕЗИДЕНТИЗИНГЕ КАНДИДАТ КЫЛДЫР ДЕПШИТКЕН!

Москвада «Лужники» спорт ордузунга Бүгү-россияның «Чаңгыс демниг Россия» политиктиг партияның съездинин ийиги чада-ноябрь 27-де болуп эрткен. Да кол шийтпирлээн айрыг — Россия Федерацияның Президентизинин 2012 чылдың март 4-те эртер соңдаларына «Чаңгыс демниг Россия» партияның мурнун Владимир Путинниң кандидатуразын депшиткени билдирген.

Дмитрий Медведевтин азындан:

«Россия Федерациязының Күе Думазының болгаш Президентизинин соңгулдаларын эртер хүннер тодараттыңан. Корчыларның аттары адаттыңан. Ага программа ажилдап турган. Шупту чүве билдингир берген. Ынчалза-даа бистиң алдарымыска үнелелди чонувус. Кайы политиктиг ажилдакчының бүзүрелинге төлөптүг деп чүгле соңгукчулар шийтпээр. Декабрь 4-те соңгулдаларга чыгыш, «Чаңгыс демниг Россия» партиязы дээш бадылаарыңарже иң талалакчыларымысты, бүгүтүн соңгукчуларын болгаш мунуң шийилгезин бөгүнге чедир баан хамаатыларны бодумунуң умдан болгаш силерниң (съездин) өмүнээзинден кыйгырып мен!

Бистиң программавыс болгаш үевис дээш бадылаар болзуна, Президентиге бистиң кандидатымыс дээш бадылааныңар ол! Күрүне Думазынче соңгулду — президент кампаниязын-аза салдарлыг болуру чигизчок. Декабрь 4-те чедип алган бүзүрелдиг тирилелге келир

чылдың март айда эртер соңгулдаларга идиг болур. Бо соңгулдаларга бистиң тирилелгесин чүгле ажыктыг эвес, а чурттуң моон соңгааргы бурунгаар хөгжүлдесинге эргежок чугула.

Чурттуң Президентизи болгаш Чазан-биле демниг ажилдап турар «Чаңгыс демниг Россия» политиктиг партиядан аңгыда, янзы-бүрү сандараашкындарга болгаш улуг бергедээшкыннерге удурланыптар харык-шинектиг өске команда Россияда амгы үеде чок. Хамык улус, ооң иштинде бистиң политиктиг удурланыкчыларымыс, бистиң командавыстан өске шак ындыг шыырак команда чуртта чок деп чүвени медресеп билип турарлар. Чүгле бурунгаар, Россия!».

Владимир Путинниң харыы чугаазындан:

«Д.А. Медведевке, «Чаңгыс демниг Россия» партиязының съез-

дининге Россия Федерациязының Президентизинин албан-дужаалынче мээң кандидатураны депшиткени дээш четтиргенимни илередип тур мен. Мен ол саналды өөрүп четтиришкын-биле хүлээп ап тур мен.

Чурттуң моон соңгааргы сайзыралыңа политиктиг быжыг система херек. Биске Россияның он-он чылдар бурунгаар быжыг хөгжүлдесин магадылап турар күштер онза чугула. Россияга, ооң хире-хире болгаш улуг силгишкыннерлиг болгаш хувискаалчы хөдөлүшкыннерлиг төөгүзүңге, ол чугула сорулга дээрзи билдингир.

Бодунга, бодунуң ажы-төлүңге болгаш бүгү Россияга чүгле экини күзеп чоруур бодамчалыг болгаш шыңгыы кижиге Күрүне Думазының депутаттарының 2011 чылдың декабрь 4-те эртер соңгулдаларында «Чаңгыс демниг Россия» партияны деткир боор дээрзинге идегеп турар мен!».

Партияның талалакчыларының Кызылга шуулганындан

Болат Шагжы, Улуг-Хемниң Торгалыг школазында тренер-башкы: — «Чаңгыс демниг Россия» партиязы көдээ черлерге уруглар спортун моон-даа соңгаар сайзырадыр планныг бе?

Сергей Шойгу:

— Бодумнуң бир бичии чажы-дымны элекке ажыдар апаар-дыр мен: төрөөн хоорайым Чадаанага бир-ле улуг чүлдү шагда-ла кылкысаан кижиге мен. Аңаа Кызылда «Сүбедейге» дөмей чаа спорт-комплекси тудар деткичини тып алдым. Чадаанажылар чүгле ону каяа тударын тодаратсыннар.

Ирина Самойленко, ТР-ниң Дээди Хуралының депутаты:

— Тыва Россияның демографтыг донору болуп турар.

Республикада чаш ажы-төлдүн хөй төрүттүнүп турарын барымдаалааш, уруглар садтарының тудуларына акшаландырылышкынны көвүдеди берзе кандыгыл?

Сергей Шойгу:

— «Чаштарга — уруглар садтары!» партияжи төлөвилелдин акшаландырылышкынны демографтыг көргүзүлгери бедик регионнарга аңгы көөрүн федералдыг Чазактын мурнунга тургузар мен.

Валерий Куулар, Өвүр кожунуң төп эмнелгезинин улуг эмчиси:

— Бистиң депутатымыс Л.К. Шойгунуң база «Кадыкшыл» төлөвилелдин ачызында Өвүр кожунуң төп эмнелге чери 3,5 млн. рубльге чаа эмчи дериг-херекселдерин алган. Ол дээш өөрүп четтирдивис!

Шолбан Кара-оол:

— Лариса Шойгу боду эмчи кижиге болгаш, бистиң республикага ол талазы-биле чүү херегин эки билдир. Депутат киирген чагыла-рывыстың шуптузун Күрүне Думазынга камгалап шыдаан. Бо төлөвилел-биле баштай 800 млн. рубль алып турган болзувусса, ооң ачызында 1 млрд. 780 млн. рубльди алып аргалыг болган бис.

Тамара Мунзук, Тыва КУ-нун башкысы:

— Сергей Күжүгетович, моон соңгааргы планнарыңар кандыгыл?

Сергей Шойгу:

— Кылыр ажылдар болгаш планнар хөй. Хөйүнү кылыр дизе, амыдыралда далажыр алаар. Бир мерген угаанныг кижиге «кижи на-зыны дыка кыска болгаш арай тенексимээр чүүл болбазыкпе» деп чугаалаан. Мен ону шору узун болгаш медреселдиг кылдыр чурттап эрткисеп тур мен.

Саян Монгуш, сайгарлыкчы:

— 2011 чылды тус черниң бараан бүдүрүкчүлеринин чылы кылдыр чар-

лааш, сайгарлыкчыларны идепкейлиг деткир турары дээш ТР-ниң Чазанга өөрүп четтиргенивисти илередип тур бис. 2012 чылда бо талазы-биле ажил уламчылаар бе?

Шолбан Кара-оол:

— ТР-ниң Экономика яамызынга Тывада биче болгаш ортумак бизнести деткиринин талазы-биле үш чылдың программазын ажилдап кылырын дааскан мен. Бүдүрүлгө күштерин чаарты дерип турар организацияларның чарыгдалдарының 50 хуузун республика бюджетинден эгидип бээр, олар саңхөө болгаш экономиктиг көргүзүлгери бедидери-биле бүдүрүлгелерниң чарыгдалдарын акша-хөреңги дузазы-биле деткири ында көрдүнүп турар.

«КАДЫ ТИИЛЭЭР БИС!»

Тыва инвестиция, транспорт болгаш энергетика авырлары-биле моон соңгааргы тодуг-догаа гаш аас-кежиктиг амыдыралга төлөптүг. Убика бодунуң ажил-ишчи чонунуң элээн каш алдарының кызыл күжү-биле тудуп тургусканы биче фабрика-заводтарны, бүдүрүлгө черлерин гел чокка узуткап турган багай үелерге катап

эглип кээп шыдаас. Тыва ээти болгаш дүктү планныг сорулгалардан дыка ажыр бүдүрүп турган үелер мурнунда турган.

Хоозураашкын чылдарынче дедир орук моон соңгаар турбас дээрзинге ыяк бүзүрээр мен. Аңаа Россияның Федералдыг Хуралының Күрүне Думазының депутаттарының каш-ла хонгаш эртер соңгулдаларына кээп бадылаар кижиге бүзүрүнүң ачы-хавыяазы турар ужурлуг. «Мен соңгулдаларга киришпээн мен, бодумнуң шийилгем кылбаан болгаш амгы эрге-чагырганы соңгуваан мен» дээн ышкаш багай бодамчалар соңгукчуларны хилинчектевени-биле бо чугула кампанияга киржириңче силерни кыйгырып тур мен. Шынап-ла, бо бадылаашкыннарда эрге-чагырга шийлишкынине киришпээн улус оон мурнунга канчап айтырыг тургузарыл? Ындыг эрге оларга турбас ышкажыл.

Төрөөн Тыва чурттакчылары 2011 чылдың декабрь 4-те эртер соңгулдаларына идепкейлиг киржи, боттарының хөгжүлделиг келир үези дээш шын шийилгени кылыр боор дээрзинге бүзүрээр мен. Боттук ажылдарның партиязы, чонга берген аазаашкыннары база кылган ажылдары дээш харылап шыдаар төлөптүг кижилер дээш, улуг делгем болгаш күчү-күштүг бодувустун республикавыс, хоорайымыс, чуртувус, бодувустун республикавыс, хоорайымыс берээли!

«Кады тирилээр бис!» «Чаңгыс демниг Россия» дээш!».

(Сергей Шойгунуң КТРК «Тыва» болгаш «Чаа чүс чыл» телеканалдарга берген интервьюзундан).

Спортчу төлөвилелдерни деткиили!

Владимир Түлүш, ТР-ниң алдарлыг ажилдакчысы, ТР-ниң Өөредилге болгаш эртемнер яамызының чанында республиканың бичии болгаш элээди уругларның спорт школазының директору:

— Бистиң республиканың удуртулгазы спортту, ооң иштинде массалыг спортту сайзырадыры-биле дыка хөй ажылдарны кылып чорудуп турар. Эрткен чылдар иштинде чаа-чаа спортчу объектилерниң хоорайларда болгаш сумуларда ажыттынып турары бисти өөртпес аргажок. Чоокку чылдарда чамдык кожуннар төптеринде стадионнарның бут бөмбүү ойнаар шөлдериң чаартыр деп шийтпирлээн. Мен бодум республиканың спортчу аныяктарын өөредип турар кижиге болганымда, бо талазы-биле ажылдарны чүгле деткир мен.

«Чаңгыс демниг Россия» политиктиг партия чуртка спортту сайзырадыры-биле «500 бассейннер», «21-ги чүс чылдың күш-культура

кичээлдерни», «Хөй-ниитичи тренер» дээн чижиктиг спортчу төлөвилелдерни боттандырып турар. Оон тыва спортту сайзырадырына үлүг-хуузу канчаар-даа аажок улуг. Ынчангаш, эш-өөрүм, спортка хандыкшылдыглар, Күрүне Думазынче соңгулдаларда «Чаңгыс демниг Россия» партиязы дээш бадылаалыңар!

Арынны Бүгү-россияның «Чаңгыс демниг Россия» партиязының Тыва регионалдыг салбырының соңгулда фондузунуң акша-хөреңгилеринден төлээн.

ТЫВА РЕСПУБЛИКАНЫҢ ХООЙЛУЗУ

Тыва Республиканың девискээринге дүнеки үеде хамаатыларның амыр-дыжын камгалаарының болгаш шыпшыңны үревин сагырының дугайында

Тыва Республиканың Дээди Хуралы (парламентизи)
2011 чылдың октябрь 26-да хүлээп алган

1 чүүл. Кол-кол билгилер

Бо Хойлуунун сорулгаларына дараа-зында кол-кол билгилерни ажыглап турар: дүнеки үе — 23.00 шактан 7.00 шакка чедир үе.

Тыва Республикага дүнеки үеде хамаатыларның амыр-дыжын болгаш шыпшыңны үрээринден камгалап турар бажың-балгаттар болгаш девискээрлер болза:

а) эмнелгелерин, диспансерлерин, санаторийлерин, дыштанылга бажыңнарын, пансионаттарын бажың-балгаттары;

б) чуртталга бажыңнарынның квартиралары, уруглар садтарының оран-саавалары, уругларның, назылап кырааннарын болгаш инвалидтерин бажың-интернаттары;

в) аалчылар бажыңнарынның номерлери болгаш нити чуртталга бажыңнарынның улус чурттаар өрээлдери;

г) подъездилер, лифтилерниң кабиналары, чадалап үнер черлерниң клеткалары болгаш чуртталга бажыңнарынның, эмнелгелерин, диспансерлерин, санаторийлерин, дыштанылга бажыңнарын, пансионаттарын, аалчылар бажыңнарын болгаш нити чуртталга бажыңнарын, уругларның, назылап кырааннарын болгаш инвалидтерин өске-даа нити ажыглап черлери;

д) эмнелгелерин болгаш санаторийлерин, диспансерлерин, дыштанылга бажыңнарын, пансионаттарын, уруглар садтарынын, уругларның, назылап кыраан-

нарын болгаш инвалидтерин бажың-интернаттарынын, аалчылар бажыңнарын болгаш нити чуртталга бажыңнарын девискээрлери, бажыңнар хериминин чанында девискээрлер;

е) кудумчуларда, шөлдерде, скверлерде, парктарда, дыштанылгага, күш-культура болгаш спортчу хемчеглер эрттирери көрдүнген девискээрлерде;

ж) хамаатыларның сад, огород болгаш дача турар коммерция эвес каттыжышкынарын, гараж болгаш гараж-тудуг кооперативтеринин девискээрлеринде черлер болур.

2 чүүл. Тыва Республиканың девискээринде дүнеки үеде хамаатыларның амыр-дыжын болгаш шыпшыңны үрөп турар чорудулгалар

1. Тыва Республиканың девискээринде камгалалдыг девискээрлерде болгаш камгалалдыг бажың-балгаттарда дүнеки үеде хамаатыларның амыр-дыжын болгаш шыпшыңны үрөп турар чорудулгаларга дараа-зында чүүлдер хамааржыр:

а) телевизорларны, радиоприемниктерни, магнитофоннары болгаш өске-даа үн улгаттырар херекселдерни, а ол ышкыш үн улгаттырар херекселдерни, оон иштинде транспорт херекселдеринде, дүнеки үеде хамаатыларның амыр-дыжын болгаш шыпшыңны үрээринге салдар чедирип турар үүрмек бараан садар объектилерде — би-

чин үгектерде, павильоннарда, оонак барааннар садыглар хааржактарда тургускан херекселдерни ажыглаары;

б) хөгжүм херекселдеринге ойнаары, алгы-кышкы, сыгырары, ырлаары, а ол ышкыш дүнеки үеде хамаатыларның амыр-дыжын болгаш шыпшыңны үрээринге салдар чедирип турар үннер-биле капсырлажып турар өске-даа чорудулгалар;

в) дүнеки үеде хамаатыларның амыр-дыжын болгаш шыпшыңны үрээринге салдар чедирип турар автомашиналарның камгалал медээзинин ыткыр медээлээрин ажыглаары;

г) дүнеки үеде хамаатыларның амыр-дыжын болгаш шыпшыңны үрээринге салдар чедирип турар пиротехниктиг херекселдерни ажыглаары;

д) дүнеки үеде хамаатыларның амыр-дыжын болгаш шыпшыңны үрээринге салдар чедирип турар септелге, тудуг, чүдүрер болгаш сөөртүр ажылдарны кылыры;

е) Тыва Республиканың девискээринде камгалалдыг девискээрлерге болгаш камгалалдыг бажың-балгаттарга дүнеки үеде хамаатыларның амыр-дыжын болгаш шыпшыңны үрээринге салдар чедирип турар өске-даа болуушкуну чорудулгалар хамааржыр.

2. Бо Хойлуунун дүрүмнери хамаарышпас черлер:

а) юридиктиг эргелиг черлерниң болгаш хамаатыларның айыыл-халаптарны, бойдус халаптарын, өске-даа онза байдалдарны хойлу-дүрүм үрээшкннерин болдурбазынче, салдарлыг уржуктарын чайладырынче болгаш чок кылырынче, Россия Федерациязының болгаш Тыва Республиканың хойлу-дүрүмү-биле дүүштүр хамааты-

ларның амы-хууда болгаш хой-ниитини айыыл чок чоруун хандыраары-биле холбаштыр сонгаарладып болбас ажылдарны чору-дарынче угланган ажыл-чорудулгаларына

б) юридиктиг эргелиг черлерниң болгаш хамаатыларның хамаарышкан шажын-чүдүлгезинин канониктиг негелделеринин иштинг шажынчы чүдүлгезин чорудуп турар ажыл чорудулгаларына;

в) федералдыг хойлу-дүрүм-биле дүүштүр административтиг харысалга онаары көрдүнүп турар хойлу-дүрүм үрээшкннеринге;

г) Тыва Республиканың күрүне эрге чагырга органнын болгаш Тыва Республиканы тус чер бот-башкарылга органнын тургузуп турар чуруму езугаа, культура-массалыг болгаш спортчу хем чеглер эрттирери-биле холбашкан чорудулгаларга хамаарыштыр тарава.

3 чүүл. Хамаатыларның амыр-дыжын болгаш шыпшыңны үрээни дээш административтиг харысалга

Тыва Республиканың девискээринде дүнеки үеде хамаатыларның амыр-дыжын болгаш шыпшыңны үрээри «Административтиг хойлу-дүрүм үрээшкннеринин дугайында Тыва Республиканың кодекси» Тыва Республиканың Хойлу-дүрүмү дүүштүр административтиг харысалгага онаажыр.

4 чүүл. Бо Хойлуунун күштүг болу-кирер чуруму

Бо Хойлу, ону албан-езуу-биле парлаан хүнден эгелээш, он хонук эрткенде күштүг болуп кирер.

Тыва Республиканың Чазааның Даргазы Ш. КАРА-ООЛ.

Кызыл хоорай

2011 чылдың ноябрь 11

№ 962 ДХ-1

ТЫВА РЕСПУБЛИКАНЫҢ СОҢГУЛДА КОМИССИЯЗЫНЫҢ ДОКТААЛДАРЫ

Административтиг чурум үрээшкннеринин дугайында бүрүн эргелиг төлээлерниң протокол тургузарының дугайында

2011 чылдың ноябрь 25 № 17/124-6 Кызыл хоорай

Россия Федерациязының кодексинин 28.3 чүүлүнүн 5 пунктуун удуртулга болдурбушаан, Тыва Республиканың Соңгулда комиссиязының доктаадыры болза:

1. Административтиг хажыдышкынар дугайында протокол тургузар эргени Тыва Республиканың Соңгулда комиссиязының дараазында кижигүннеринге бээр:

Тыва Республиканың Соңгулда комиссиязының даргазы **Б.Д.ОНДАР**

Тыва Республиканың Соңгулда комиссиязының секретары **М.Ш.САМБАЛА**.

Россия Федерациязының Федералдыг Хуралының Күрүне Думазының алдыгы чыыжының депутаттарының соңгулдаларына бадылаашкына киржир чурттап турар черинин аайы-биле даңзылаттынмаан хамаатыларның бадылаар соңгулда участоктарын тодарадырының дугайында

2011 чылдың ноябрь 25 № 17/125-6 Кызыл хоорай

«Россия Федерациязының Федералдыг Хуралының Күрүне Думазының алдыгы чыыжының депутаттарының соңгулдаларының дугайында» Федералдыг Хойлуунун 13 чүүлүнүн 4 кезээнге, 15 чүүлүнүн 6 кезээнге дүүштүр, Тыва Республиканың Соңгулда комиссиязының доктаадыры болза:

1. Тыва Республиканың девискээринге Россия Федерациязының Федералдыг Хуралының Күрүне Думазының алдыгы чыыжының депутаттарының соңгулдаларына соңгукчуларның бадылаашкынар чорудар болгаш бадылаашкынарның санын тодарадыры-биле тургускан соңгулда участоктарын капсырылгага үндезилеп, чурттап турар черинин аайы-биле даңзылаттынмаан

хамаатыларның бадылаар соңгулда участоктары кылдыр тодарадыр.

2. Тыва Республиканың девискээр соңгулда комиссияларынче бо доктаалды чорудар.

3. Бо доктаалдың күүселдези дээш контролду Тыва Республиканың Соңгулда комиссиязының секретары **М.Ш.САМБАЛА** дагыр.

4. Бо шийтпирни Тыва Республиканың Соңгулда комиссиязының Интернет-сайтызынга кирир.

5. Бо доктаалды республиканың «Тувинская правда», «Шын» солуннарга парлаар.

Тыва Республиканың Соңгулда комиссиязының даргазы **Б.Д.ОНДАР**.

Тыва Республиканың Соңгулда комиссиязының секретары **М.Ш.САМБАЛА**.

Тыва Республиканың Соңгулда комиссиязының 2011 чылдың ноябрь 25-те № 17/125-6 доктаалыга капсырылга

Тыва Республиканың девискээринге Россия Федерациязының Федералдыг Хуралының Күрүне Думазының алдыгы чыыжының депутаттарының соңгулдаларына соңгукчуларның бадылаашкынар чорудар болгаш бадылаашкынарның санын тодарадыры-биле тургустунган чурттап турар черинин аайы-биле даңзылаттынмаан хамаатыларның бадылаар соңгулда участоктары

№	Участоктун ады болгаш дугаары	Участок комиссиязының турар чери болгаш бадылаашкын чорудар оран-сава
1	2	3
1.	Енисейский № 1	СУ ЦЭС Кызыл хоорай, Колхозная кудумчузу, 2а
2.	Ленинградский-1 № 2	№ 12 школа, Кызыл хоорай, Колхозная кудумчузу, 69

1	2	3
3.	Ленинградский-2 № 3	Школа-интернат, Кызыл хоорай, Колхозная кудумчузу, 56
4.	Школьный № 4	Школа № 11, Кызыл хоорай, Лермонтов кудумчузу, 1
5.	Первомайский № 5	ФКУ М-54 «Енисей» Кызыл хоорай, Оюн Күрседи кудумчузу, 4
6.	Малчин № 6	ГАО-2 Кызыл хоорай, Оюн Күрседи, 54
7.	Пролетарский № 7	ТГУ, ИТФ Кызыл хоорай, Рабочая кудумчузу, 4
8.	Молодежный № 8	ТГУ, ИТФ, Кызыл хоорай, Рабочая кудумчузу, 4
9.	Мугур № 9	Школа № 4, Кызыл хоорай, Рабочая кудумчузу, 58
10.	Загородный № 10	АТБ-1, Кызыл хоорай, Интернациональная кудумчузу, 106
11.	Строительный № 11	«Тыватудуг» ААН, Кызыл хоорай, Красноармейская кудумчузу, 76
12.	Ленин № 12	ТКУ, Төөгүфак, Кызыл хоорай, Ленин кудумчузу, 5
13.	Центральный № 13	Улусчу чогадылга бажыңы, Кызыл хоорай, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, 46
14.	Чүлдүм № 14	Школа № 1, Кызыл хоорай, Кочетов кудумчузу, 59/1
15.	Чехов № 15	Школа № 15, Кызыл хоорай, Красноармейская кудумчузу, 176
16.	Кочетов № 16	Орус культура төвү, Кызыл хоорай, Салчак Тока кудумчузу, 2
17.	Учебный № 17	ПУ № 1, Кызыл хоорай, Салчак Тока кудумчузу, 14
18.	Алгы заводу № 18	«Чаагайжыдылга» МУБ, Кызыл хоорай, Кочетов кудумчузу, 165
19.	Ровенский № 19	«Чаагайжыдылга» МУБ-тун, транспорт цеге, Кызыл хоорай, Ровенская, 25
20.	Баянкольский № 20	СЭС бажыңы Кызыл хоорай, Калинин кудумчузу, 116
21.	Геологический № 21	Школа № 14, Кызыл хоорай, Кечил-оол кудумчузу, 73
22.	Кечил-оол № 22	Школа № 3, Кызыл хоорай, Советская кудумчузу, 14
23.	Автоорук № 23	Автоорук техникуму, Кызыл хоорай, Кечил-оол кудумчузу, 15
24.	Медицинский № 24	Медицина колледжизи, Кызыл хоорай, Кечил-оол кудумчузу, 2а
25.	Бай-Хаак № 25	ПУ-10, Кызыл хоорай, Калинин кудумчузу, 1в
26.	Лопсанчап № 26	Школа № 9, Кызыл хоорай, Лопсанчап кудумчузу, 29/2
27.	Горный № 27	ПУ № 4, Кызыл хоорай, Калинин кудумчузу, 1
28.	Южный № 28	Школа № 5, Кызыл хоорай, Московская кудумчузу, 105/1
29.	Ангарский № 29	Школа № 5, Кызыл хоорай, Московская кудумчузу, 105/1
30.	Правобережный-1 № 30	Школа № 8, (чаа оран-савазы) Кызыл хоорай, Правобережная кудумчузу, 54
31.	Правобережный-2 № 31	«Енисей» КБ, Кызыл хоорай, Набережная, 80
32.	Спутник № 32	Школа-интернат, Кызыл хоорай, Эрзинская, 8
33.	Центральный № 33	Сагды Кадр-оол аттыг Культура ордузу, Ак-Довурак хоорай, Центральная кудумчузу, 5
34.	Чадаананың Централь-ный № 56	Кожууннун Культура бажыңы, Чадаана хоорай, Ленин кудумчузу, 29
35.	Шагаан-Арыгның Цент-ральный № 156	Кожууннун Культура бажыңы Шагаан-Арыг хоорай, Октябрьская кудумчузу, 28
36.	Туранның Западный № 111	Марк Оюн аттыг культура төвү Туран хоорай, Комсо-мольская кудумчузу, 16
37.	Сукпактың Централь-ный № 96	Культура бажыңы Сукпак суур, Фрунзе кудумчузу, 1
38.	Каа-Хемниң Восточный № 88	Көк-Тейниң Т.Б.Куулар аттыг № 2 школазы, Каа-Хем суур, Народная кудумчузу, 1
39.	Сарыг-Септиң Запад-ный № 76	Кожууннун Культура бажыңы Сарыг-Сеп суур, Енисейская кудумчузу, 145

ДЫННАДЫГ

жу, Улуг-Хем кожууннарның девис-сонгулда комиссияларының кежигүн-бүрүн эргелеринин хуусаа бетинде лганы-биле Россияның Күрүне Дума-Тыва Республиканың Дээди Хуралын-рламентизинге), Тожу болгаш Улуг-кожууннарның Төлээлекчилер хурал-

дарынга депутаттар мандаттарын хуваа-рынга кирген, кандидаттар даңзын деп-шиткен политиктиг партияларга сонгукчу-ларның ажылдап, албан-хаап, өөренип, чурттап турар черинин аайы-биле Тожу-кожууннун (бадылаар эргелиг бир кежигүн), Улуг-Хем кожууннун (бадылаар эргелиг бир

кежигүн) девискээр сонгулда комиссия-ларының составының кезинин четчелеп тургу-зарының талазы-биле саналдарны хүлээп ап эгелээнинин дугайын Тыва Республиканың Сонгулда комиссиязы дыннадып тур. Тожу, Улуг-Хем кожууннарның девис-кээр сонгулда комиссияларының составына саналдарны бо дыннадыгны парлаан хүнден

он хонук дургузунда дараазында адреске кирип болур: 66700, Тыва Республика, Кызыл хоорай, Чүлдүм кудумчузу, 18, Тыва Республиканың Сонгулда комиссиязы (каб. 210, тел. (39422) 2-10-09).

Тыва Республиканың Сонгулда комиссиязы.

Политиктиг партияларның регион салбырларының сонгулда фондуларынче акша-хөреңгинин киргениниң болгаш ол акша-хөреңгини чарыгдаанының дугайында медээлер (Россияның Ажаалга банкызының филиалдарының кириген медээлеринге үндезилээн)

Россия Федерациязының Федералдыг Хуралының Күрүне Думазының депутаттарының сонгулдаалары

2011 чылдың ноябрь 11-ниң байдалы-биле

Политиктиг партияның регион салбырының ады	Кирген акша-хөреңги					Чарыгдаттыг акша				Эгиттинген акша	
	Шупту:	Оон				Шупту:	100 муң рубльден ажып турар түннү чарыгдаанының талазы-биле саң-хөө операциязы			түннү, муң руб.	Эгидеринин барымдаазы
		Юридиктиг черлеринин 50 муң рубль ажып турар акшазы	Хамаатыларның 20 муң рубль ажып турар акшазы	түннү, муң рубль	Юр.чер		чарыгдаан хүнү	түннү, муң руб.	Чүү дээш төлээни		
2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Бүгү-россияның «Чаңгыс демниг Россия» политиктиг партиязының Тыва регион салбыры	1 млн. руб.	1 млн. руб.	«Авария-септелге албаны» КХН			436704,90	11.11.10	201000	1) баннер белеткээни дээш; 2) эфир үе-зин бергени дээш		
Чөптүг Россия политиктиг партияның Тыва Республикада регион салбыры	53000			53000	1		11.11.10	235704,9			
Түннү:	1053000	1053000		53000	1	436704,9		436704,9			

Политиктиг партияларның регион салбырларының сонгулда фондуларынче кирген болгаш оларны чарыгдаан акша-хөреңгинин түннүн дугайында медээлер (Россияның Ажаалга банкызының кириген медээлеринге үндезилээн)

Россия Федерациязының Федералдыг Хуралының Күрүне Думазының алдыгы чыыжының депутаттарының сонгулдаалары

Тыва Республика

2011 чылдың ноябрь 11-ниң байдалы-биле

Регион салбырының ады	Эгезинде турганы	Кирген акша, шупту	Чарыгдаттыг акша, шупту	Төнчүзүнде артканы
2	3	4	5	6
«Россияның патриоттары» политиктиг партияның Тыва регион салбыры	10000	-	-	10000
Бүгү-россияның «Чаңгыс демниг Россия» политиктиг партиязының Тыва регион салбыры	3184310	1000000	781328,34	3402981,66
«Россияның либерал-демократтыг партиясы» политиктиг партияның Тыва регион салбыры	-	-	-	-
Чөптүг Россия политиктиг партияның регион салбыры		53000	21780	31220
Шупту:	3194310	1053000	803108,34	3444201,66

Политиктиг партияларның регионалдыг салбырларының сонгулда фондуларынче кирип келген акша-хөреңгинин ниити түннүн болгаш оларны чарыгдаттыганының дугайында (Россияның ажаалга банкызының бергенинге үндезилээн) дыннадыглар

Россия Федерациязының Федералдыг Хуралының Күрүне Думазының алдыгы чыыжының депутаттарының сонгулдаалары

Тыва Республика

2011 чылдың ноябрь 21-деги байдалы-биле

№	Регионал салбырының ады	Эгезинде турганы	К и р г е н акша, шупту	Чарыгдаан акша, шупту	Төнчүзүнде артканы
1.	«Россияның патриоттары» политпартияның Тывада регионал салбыры	10000	5000	-	15000
2.	Бүгү-россияның политиктиг партиязы «Чаңгыс демниг Россияның» Тывада салбыры	3402981,66	0	1217352,65	2185629,01
3.	«Россияның либерал-демократтыг партиясының» Тывада регионал салбыры	-	-	-	-
4.	«Чөптүг Россия» политиктиг партияның регионал салбыры	31220	29000	28080	32140
	Түннү:	3444201,66	34000	1245432,65	2232769,01

Тыва Республиканың Сонгулда комиссиязының даргазы Б.Д. ОНДАР.

Хоочуннун саналы

БОЛБААЗЫРАДЫЛГА ҮЛЕТПҮРҮН САЙЗЫРАДЫР

Каш чүзүн малды өстүрүп, оон дөрт аңгы продукциязындан — эт, сүт, дүк, кештен янзы-бүрү чүүлдерни жыглап турар бис. Бо удаада эт дугайында чугааны орудуп көрээлиңер.

алывыс бажы бир сая чок ашкан деп дыңнап, уп тур бис. А эттен кылган гларны ыңай-бээр поход-та, аржааннаарда, сургак-арда ап чоруурунга эпиг ыр чүге болбаазырадып п болбазыл? Ону чиге ап

алгаш чоруурга, чыдыыр, баксы-раар, ымыраа-сээк үглээр болгай. А бир эвес консервалап каан тур-ган болза, ону каш-даа хонук иш-тинде шыгжап чоруур арга тургус-тунар ышкажыл. Ынча хөй малдын эьдин эт кылдыр садып-саарып тур бис деп-ле турар, а ону чаа

үениң технологияларын ажыглап, болбаазырадылга цехтери кылып алган сайгарлыкчылар чогу эл-дептиг-дир.

Ынчангаш эттен янзы-бүрү чем аймаан консервалаар биче бүдүрүлгеден ажытса деп са-налдыг мен. Тывадан чийк өртөктиг этти үндүр саткаш, орнунга аар өртөктиг этт консерваларын кири сөөртүп турарывыс чажыт эвес болгай. Шагда Кызылга-даа, Ак-Довуракка-даа эт комбинаттары

орулгалыг ажылдап, чонну чиг эт-биле, оон аңгы-аңгы чиг эт-биле, колбаса кылыглары, консервалар-биле хандырып турду. Оон бээр он-он чылдар эрткен-даа болза, ук адырны катап ажылдадыр болза, ол талазы-биле тускай эртемниг-лер-даа, ажылчыннар-даа ам-даа бар деп бодаар мен.

Этти шылып каапкан соонда артар чилиглиг сөөк-биле мүн кы-лып ижерге, кайы хире чаагай ийик, арткан сөөктерни куш фермазынга

өрттөткөш, чуура дээрбелээш, куш чемгерер кончук витаминниг далганы алыр турду. Соккан малдың чини-биле кара саванын база кылып турган үелер турган болдур ийин. Амгы үеде кандыг-дыр, чээ, ботта бар чүвени сонгаартан ону садып ап, эвээш эвес акша түннү чарып турар?! Ынчангаш мээң саналым бо — Тывага болбаазырадылга үлетпүрүн сайзырадып, чер-черлерге биче цехтерни ажыдар.

Багыт-оол БАЙКАРА.
Кызыл хоорай.

ЭЛЕКТРОННУГ ХАРЫЛЗАА-БИЛЕ

Чонга күрүне ачы-дузаны чедирерин эпиг болдуруп, ооң шынарын бедидер сорулга-биле бо чылдың октябрь 1-ден албан черлери аразында электроннуг харылзаажылганы непередип сайзырадыр дугайында Россия Чазза доктаалды үндүрген. Ынчангаш ол езугаар хуу кижилерге болгаш ажил берикчилеринге херектиг чамдык документилерни электроннуг харылзаа дамчыштыр чогуур организациялар болгаш албан черлери бот-бодунга чорудуп бээр ужурулуг. Бо айтырыгга хамаарыштыр Россияның Пенсия фондузунун Тыва Республика салбырының даргазы Баяна Тугур-оол интервьюну берген.

— Баяна Алексеевна, Россияның Пенсия фондузу өске организациялардан болгаш күрүне органның электроннуг харылзаа дамчыштыр кандыг ачы-дузаларга документилерни боду айтырып тыварыл?

— Кижилериниң үе-шагын камнаар, кандыг-бир справка дээш ыңай-бээр халытпазы-биле эрткен чылдың июль айда «Күрүне база муниципалдыг ачы-дуза чедирерин организастаар дугайында» № 210 федералдыг хоойлу үнген. Ону боттандырырга бо чылдың октябрь 1-ден албан черлериниң аразында электроннуг харылзаа-биле күрүне ачы-дузаны чедирер дугайында доктаалды Россияның Чазза хүлээп алган.

Амгы үеде электроннуг харылзаажылгаже шилчип тура, Пенсия фондузунун Тывада салбыры организастыг хей айтырыгларны шийттирлеп турар. Фондунун кожууннарда эргелелдериниң начальниктери-биле ийи удаа ол айтырыгны хуралга сайгарып

чугаалаштырыс. Специалисттерни өөредип, чонга ол дугайында дыңнадыгны кылып, чогуур документ, справка бээр албан черлери-биле кады ажилдажып, техниктиг хандырылганы, веб-сервистерниң байдалын хынал тур бис.

2011 чылдың октябрь 1-ден Россияның Пенсия фондузу электроннуг харылзаа-биле ийи ачы-дузаны чедирер: Ие капиталының акша-хөреңгизин ажылгаар улуска база ажил берикчилерин Пенсия фондузунга бүрүткээрде өске организациялардан болгаш күрүне органның чамдык документилерни алыр. Организациялар шупту электроннуг харылзаажылгаже шилчип кире бээр, электроннуг каналдар-биле документилерни солчур бис. Ам дээрзинде херек документилерни саазын кырында айтырып ап тур бис. Шагдан тура кады ажилдажып турарыыс үндүрүг, казначейство, медицина, соцкамгала, суд күүседикчилериниң федералдыг эргелелдери, банкылар

база өске-даа албан организациялар-биле электроннуг каналдар дамчыштыр кады ажилдажылганы чорудуп турар бис.

— Тодаргайлаарга, Ие капиталын ажылгаар улуска Пенсия фондузу кайы албан черинден кандыг документини боду алырыл?

— Ие капиталын чуртталга байдалын экижидеринге ажылгаарда, октябрь 1-ден Күрүне бүрүткелинин, кадастр болгаш картографияның федералдыг албанындан шимчeves өнчүге болгаш ооң-биле

дужааваанда; чер участогунга документ эккелбээнде. Ие капиталын уруунун өөредилгезинге ажылгаар дээн улус федералдыг өөредилге чериниң лицензиязын база күрүнениң эвес өөредилге черинге күрүне аккредитациязының херечилелин эккелбээнде, ыңдыг документилерни чогуур албан черлеринден Пенсия фондузу боду айтырып тывар.

— Ие капиталының акшазын ажылгаарда, билдиришкени ээзи хууда боду Пенсия фондузунун эргелелинге кандыг документилер дужаар ужурулугул?

— Кижилериниң хуузуңда эдилеп шыгжаар документилери: паспорт, сертификат, хуу четтун камгаладылга херечилели (СНИЛС), керээлер дээн ышкаш документилерни боду кээп дужаар.

— Ажил берикчилерин бүрүткээрде, Пенсия фондузу кандыг документилерни айтырып тыварыл?

— Организацияның өске черде турар аңгы адырын бүрүткээрде, ону үндүрүг органында четта тургускан херечилелин; юридиктиг эргелиглериниң Чаңгыс-аай күрүне даңызындан (ЕГРЮЛ) Россия девискээринде аңгы адыр тургузуп алган юридиктиг эргелиг организацияның дугайында ушта бижилгени; организацияны Пенсия фондузунун эргелелинде бүрүткээн дугаарын алыр. Ажил берикчизи болуп турар сайгарлыкчы кижилерни бүрүткээрде база ыңдыг документилерни айтырып тывар.

— Ажил берикчизи бүрүткөдип тургаш, Пенсия фондузунга кандыг документилерни

боду дужаарыл?

— Ажил берикчизи хуузу кадагалаар документилерин нотариуска шынзаттырган халыктары дужаар. Чижээ, Пенсия фондузунун эргелелинге бүрүткээр дугайында билдиришкени организацияның тускайлан аңгы адырлыгы, юридиктиг адр устасы; аңгы адырда тус балан, агар сан, дүрүмү дугайында документилер.

— Электроннуг харыл системазын езугаар ажил берикчилерин Пенсия фондузу бүрүткээрде, күрүне ачы-дуза чедирер хуусаа кандыгыл?

— Билдиришкени кир соонда 5 хонуктан эрттирби ажил берикчилеринге шак ын күрүне ачы-дузаны чедирер.

— Чүгле хуу документилер дужаагаш, Россияның Пенсия фондузунун кайы-даа эргелинден адаттыганы ийи адузаны ап болур бе?

— Ийе, ачы-дузаны кайы Пенсия эргелелинде ап бол Россияның Пенсия фондузу хамааржыр кандыг-даа адырыгны юридиктиг эргелиг турар чериниң аайы-биле азы кижилер чурттап турар чери Пенсия фондузундан билип ал Кожууннарда, Кызыл, Ак-Док хоорайларда эргелелде база фондунун ТР-де салбыры «изиг шугум» телефоннары күрүне ачы-дузаның дугайы шупту информацияны, эргелдерниң адрестерин, телефонна Пенсия фондузунун сайт арны көргүзүп турар.

Надежда ЭРГ
чугаалашкы

Интервью

садыгласкан эргелер дугайында ушта бижилгени алыр. А 2012 чылдың июль 1-ден тус чер бот-башкарылга органындан — тудуг кылырынга чөпшээрел бергенин болгаш тудугнуң таваа, ханазы, дээвири салдынганын, азы чаарты эде кылганының соонда бажыңның шөлү улгатканын бадыткаан документилерни алыр.

Ие капиталын уруунун өөредилгезинге ажылгаар дээн улуска — өөредилге болгаш эртем адырында хайгааралдыг федералдыг албанындан: өөредилге ажил-чорудулгазынга лицензияны, ол ышкаш күрүнениң эвес өөредилге чериниң күрүне аккредитациязының документилерин алыр.

— Пенсия фондузу кандыг таварылгада документилерни боду айтырып алырыл?

— Билдиришкени ээзи чуртталга бажыңыга, хуу чуртталга тудуунун объектинге өнчү эргезиниң күрүне херечилелин эккел

Россияның почтазында

«ЧАГААЛАЖЫЛГАНЫҢ ЭЭЛЧЕГЛИГ КИЧЭЭЛИ»

Бүгү-россияның «Чагаалажылганың ээлчеглиг кичээли» деп мөөрейи ноябрь айда доозулган. Тывада ук мөөрейни номчукчулар аразында 2006 чылдан эгелеп эрттирп эгелээн. Аңгы-аңгы кожууннарның өөреникчилери болгаш башкылары күзелдиги-биле аңаа идепкейлиг киржип турган. 2008 чылда Хүт суурнуң өөреникчизи Чаян Күржепейниң солун бо мөөрейге 3-кү черни алганы онзагай.

Чагаалажылга мөөрейи почта биле школа аразында харылзааны быжыктырып, чон ортузунда бижип чагаалажыр хүндүлүг культураны катап эгидеринге ужурудузальг болуп турар. Ооң мурнунда саазын чагаа хавынга чагаа бижири-биле амгы үениң электроннуг чагаа чорудулгазының аразы чүс-чүс чылдар-биле санаттынар. Амгы үеде чурттакчы чон кайы-даа хевирниң чагааларын каттай хаара деңге алыр аргалыг.

Мөөрейниң жюри кежигүннери — ТР-ниң өөредилге болгаш эртем яамызының, почта харылзаазының, массалыг информация чепсектериниң төлээлери уругларның ажилдарын үнелээн. Олар чагааларның темаларының онзагайын, бижээн хевирин, кандыг аянга тургусканын, дүрүмнерин сайгарып көргөн. Түңнелинде бирги черни Кызылдың № 3 школазының өөреникчизи Айдысмаа Саин ээлээш, планшет-биле шаңнаткан. Кызылдың № 7 школазының өөреникчизи Аңгыр-Чечек Чүлдүм «Тө-

рээң чурт чүден эгелээрил?» деп темага чагааны бижээш, ийиги черге төлөтпиг болуп, электроннуг номну белекке алган. 3-кү черни Сукпак школазының Аграр лицейиниң өөреникчизи Ай-кыс Хо-мушкуну Кызылдың №2 ортумак школазының өөреникчизи Чингис Кончай үлөшкен. Оон-даа өске тергидээнерни шаңнап-мактаан болгаш идепкейлиг киришкен башкылар — Татьяна Потылицыны, Долаана Кунгааны, Айгуль Кабимильдинованы, Тамара Бавтрукту болгаш Чодураа Күжүгетти Россияның Почта салбыры онзалап демдеглээн. Олар «Тываның эртинелери» деп номнары белекке алган.

Амгы үеде кижилер холу-биле демир-үжүк туткаш, чагаа бижириң утуп турар. Машина, электроника дузазы-биле аразында харылзаажыр болу берген. А чамдыкта бодунуң сагыш-сеткилин саазыңа бижиң, холуңуң үжүүн ак саазыңа арттырып каарга, кижиниң ишти-хөңнү чайгаар чийгей берген ышкаш апаар.

Шаңналдарга төлөтпиг болган мөөрейниң киржикчилери.

Мегечи кижилерден кичээниңер!

Интернет четкизинде «Россияның почтазы» сайтының дөмей хевирин хоойлу-дүрүмге удур өттүнүп тургузуп турар мегечи кижилер бар. Олар ук сайтының онлайн-сервизинче, ылаңгыя почта чорудулгазын хынаар сервисче кирип, акша-хөреңгини оор езу-биле тыртып ап турары дүвү-

ренчиг байдалды тургускан. Оон уржуундан федералдыг почта харылзаштырыкчызы клиентилерни кичээнгеиле болурунче кыйгырып турар.

Сайтыда бүгү онлайн-сервистер, ол ышкаш почта чорудулгазын хынаар сервисче кирери халас. Бир эвес өске Интернет

арында Россияның почтазының албан-езуунун сайтызын көрүп каар болзунарза, электроннуг почта таварыштыр дарый дамчыдарын диледивис.

Н. ТОРБОСТАЕВА
«Россияның почтазының»
салбырының специалист.

КАДЫЫНГА ТОРУЛБАЙН, САЛЫМ-ЧАЯАНЫЫН КӨРГҮЗҮП...

Республиканың кожуун, сумуларында болгаш найысылалга арга-шинээ кызыгаарлыг кижилерниң айтырыгларынче хөй-мичеглер декадазы эгелээр.

Инвалидтер декадазының эң-не кол черлеринин бирээзи — «Чүрөктөн чүрөк» республика чергелиг арга-шинээ аарлыг кижилерниң аразында мөөрей. Сол сорулгазы — идепкейлиг, амыды-туруштуг, арга-шинээ кызыгаарлыг черни деткири болгаш тодарадырыларның хостуг үезин органиастаары. Инвалидтер декадазынга тураскааткан ктен чүрөкче» деп мөөрейниң бирги чамдык черлерде эгелей берген. Наалдың оң талакы микрорайонунун «Культура бажыңыга хоорайның

караа көрбестер болгаш инвалидтер ниитилелдеринин база Кызылдың кырганнар бажың-интернадының организацияларының аразында конкурсун бирги чадазы болуп эрткен. Аңаа уран чүүл көрүлдөзүндө аңгыда, уран-шевер кылыгыларының делгелгези база болган.

Кызылдың кырганнар бажың-интернадының күш-ажыл инструктору Шончалай Салчактың чугаалап турары-биле алырга, чеже-даа назылап кыраан болгаш кадыының байдалы-биле инвалид болза, оларның аразында кандыг салым-чаяаныг кижини чок

Геннадий, Зинаида Монгуштарның өз-бүлөзи.

дээр. Ш.Д. Салчактың удуртуп турары кижилерниң бирээзи 80 харлыг Ооржак Херел-оолович Бады чүгле уран чүүлге эвес, а делгелде бодунуң ажылдарын база бараалгаткан. Ол — бирги бөлүктүн инвалиди. Кажан улуг өгбөден оон салым-чаяанының дугайында айтырывыска, ол: «Кадыым байдалы-биле инвалид апаргаш, ажыл чок канчап олурар боор дээш чуруп шенеп, даштан дүрзүлөр чонуп эгеледим. Оон бээр-ле чуруттунуп, чонар-даш-биле ажылдап турдум. Бодум инженер мергежилдиг мен. Ажылдарым саны көвүдөп каарга, чонар-даштан кылган болгаш чуруктарымның хөй кезинин Национал музейниң фондузунче дамчыдып берген мен. Ам харын назы-харым база барган болгаш, караам база баксыраан». Оон ажылдары профессионалдарның ажылдарындан дудак чок болду.

Светлана Пицугина база караа көрбестер болгаш инвалидтер ниитилелдеринде. Ол чүзүн-баазын каас чечектер тарыырынга болгаш аргыттынарынга ынак. Делгелде бодунуң аргаан чүүлдерин болгаш огородунуң иштинде тарып турар чечектеринин чуруктарын чыпшырган хана солунун база делгээн. Светлана Евгеньевнаның чечектеринин дугайында шак-шагы-биле-даа чугаалаар күзелдин эскердим. Ол: «Чечектерге

дыка ынак болгаш херимим иштинге албан-на тарыыр мен. Ында розалар, лилиялар, астралар, георгиннерниң безин 40 ажыг хевири бар. Чуруттунарынга база ынак болгаш солун кылдыр каастап чуруп алганым бо» — деп чугаалаан.

Караа көрбестер ниитилелиниң специалисти Анна Туматтың бир-ле бичежек сырткы тудуп алгаш, ону тайылбырлап турарын сонугадым. Ук сырткычыгаштын ээзи Майя Ланзый уран-шевер-даа, шүлүк-даа чугаалаар болду. Хамыктың кичээнгейин хаара туткан сырткы анаа эвес болганын эскердим. Оон адын безин «эмнээр сырткычыгаш» дээр, ону оорга-моюн болгаш баш аарыырынга ажыглаар массаж сырткы кылдыр ажыглаарын билип алдым. Ында тайга тооруунуң картын чыгаш, долдур уруп каан. Кажан орунга чыдып алырга, оон тайганың чаагай чыды дораан думчукка хал келир.

Арга-шинээ кызыгаарлыг кижилер кадык кижилерден артык бедик хей-аъттыг болгаш амыдыралга сонугалдыг дээрзин билдим. Олар база ниитилелдин бир кезээ болгай. Ынчангаш оларга болдунар-ла дуздеткимчени көргүзери чугула.

Алдынай БАДЫ-ХОО.

Авторнуң тырттырган чуруктары.

Шевер хоочун Бады ООРЖАК.

Х.Х.Т.Бюрбюнуң кылган ажылдары.

Эрткен чеже хая көрнүп...

МЕРГЕЖИЛИМ — БУЯННЫГ

Тыва Республиканың көдээ ажил-агыйының дарлыг ажилдакчызы, Барыын-Хемчик кожуунда штайгы херээжен чолаачы, күш-ажылдың хоону, амгы үеде Аянгаты суурда хүндүлүг дыштаалгада Бора Орус-ооловна Сааяның сактыыш-нарнын парладывыс.

1965 чылда Барыын-Хем-«Большевик» колхозунундан Кызылдың автошкола-өөренири-биле чоруткан алаачының курузун бир чыл эш, шынзылганы алгаш, кол-селиримге, ол үеде хөй мал-алгат бар эвес, мени бичи сен дээш дедир чорудуп канчаар, анаа оор дээр-енип алган билиглерим ут-а бээр ышкаш болган. «К» совхозта акым Уртун-онгак мени эдиртип алгаш, ага эккелген. Еврей сөөктүг директору мени ажилга хү-гаш, бир-ле дугаар рейске Ак-Ой деп черден беш метр өөртүр даалга берген. Ылаш-дур чүдүргөш, Актын ар-келгеш, дедир бадарындан, сестирим-даа хөлчөк. Ан «ЗИЛ» маркалыг орус халдып келгеш, канчаар-мны айтып берген. Эртенин-торага келиримге, беш ми-куралынга адымны адап, ди-ум чаа-ла мактаан. Аңаа-ла хей-аът кирген мен. Сов-бир чыл хире ажилдап ту-«Большевик» колхозтун-дан өөрөнгөн болгай мен, ыйгырты берген. Аңаа мал-

чыннарже суг сөөртүр машина берип каан. Изиг сугну ол шагда Ак-Довурактан сөөртүр, хүнде үш-даа рейс кылыр чүве. Ам сактып ора-рымга, дыка-ла могаг-шылаг чок ажилдап чораан чордувус. Суг че-дишлейн баар болза, эртенинде «беш минута» үезинде Александр Шаалы даргавыс ат кылыр киж. Негелдези кончуг-ла улуг дарга. Ынчангы малчыннарывыс Аракчаа Ак-Баштыг, Самыян Саая, Шура Саая, Базыр Куру дээш, өске-даа малчыннарның дузааргак, кежээ-зин, ажылынга бердингенин киж магадаар.

1967-68 чылдарда кукуруза өс-түрер талазы-биле «Большевик» колхоз алдаржып турган. Аразын-че аъттыг киж киргеш, көзүлбейн баар. Күзүн ону дүн-хүн дивейн, ферма чанынга силостап турдувус. Ол чылдарда колхозка сүт сөөртүр чаа машина келген, ону меңээ-Сүттү кончуг даң бажында Кызыл-Мажалыктың сүт заводунга дужаап турдувус. Саанчыларның ажылдаары-даа кончуг, кежээ орайга дээр инектерни саар, а эр-тенги саалда беш шакта доосту бээр. Сүт сөөртүрү кончуг негел-делиг ажил чораан. Бичи-ле озал-даар болза, сүт алып каар. Ону

буруулуг киж төлөп-даа боор.

Шолук-Хову — хөй малчын-нарның кыштаар, күзээр чери. Мээң ада-ием ол черге тараа шөлүнүн таңныылы бооп ажилдап-чурттап чораан. Ында мээң адым-биле адап каан «Бора-Кежи» деп чер бар. Ынчан малчыннарже суг чедирерде ол черге кежиг чок, ылап-ла суур тавартып чоруур боорга, ынчап чорбас дээш, суг черинин улуг буга унун чара булгап кеже бээр мен. Та чеже чыл ынчаар кежип, каналдарның дуй үстүрген черин чара булгап кешкен мен. Суг черинин даргаларынга кончудуп-даа турган мен. Сөө-лүнде ол кежигни мээң адым-биле адап каан чораан. Эрги-Барлык суурда ажил-ишчи эштерим Очаа Донгак, Кара-оол Монгуш, Мандат-оол Кара-Сал, Сыргымай Кара-Сал оларның суурнуң тургузарынга кириген улуг үүлө-херээн чону кайын уттур.

Аянгаты суур 1970 чылдарда Шекпээр совхозтун салбыры тур-ду. Салбырга келгеш, 20 ажыг чыл дургузунда ГАЗ-53 деп маркалыг машина мундум. Тарааны сезон үезинде күзүн даңны атсы кезип, сөөртүп тура хонар чүве-ле бол-гай. Хову бригадири Мөге Хомуш-ку — кончуг-даа шыңгыы дарга. Оон кызымаккай чоруу-биле та-рааны чидирг чок ажаап чорду-вус. 1978 чылда малчын угбавыс Татьяна Болат, Мөге Хомуш, мен, комбайнер Чечек Монгуш Москваже көдээ ажил-агый дел-

гелгезин көрүп чордувус. Ол чы-лын 1 га черден 19 центнер тарааны салбырывыс ажаагаш, кожуунга бирги черге үнүп, шилчир Кызыл-тукту-даа алдывыс. Түңнелинде бисти халас путевка-биле шаң-нааны ол.

Салбырның ажил-ижин Сынаа Монгуш ол үеде удуртуп турду. Боду агроном болгаш, каяа тараа чаагай үнерин эндевес киж чор-раан. Кончуг-даа билдиг удур-тукчу. Комбайнерлар Чечек-оол Монгуш, Эрес-оол Куулар, чолаа-чылар Чечек-оол Монгуш, Никита Монгуш, Алексей Ооржак, малчын-нар Сендин Монгуш, Кара-кыс Саая, Татьяна Болат карак кызыл-ла ажилдап чораан.

Аянгатының хову-шөлдери езулуг тараа ораны чүве-ле болгай. Кызылдың реалбаазыныче тараа-ны дүн-хүн чок сөөртүп кирип чордувус. Бадарда 2 чолаачы эл-чип-селчип чорааш, кежээ эеп кээр бис. Эртенинде дедир бадыптар. Тараа ажаалдазының үезинде ын-чаар шудургу ажилдап чордувус. Тарааны сөөрткөш, шаңга дүжү-рер, хүүрек туткан херээжен чон даңны атсы ону эжип, арыглап кээр чүве. Дүжүт доостурга оон бай-ырлалын эрттирер. Эң-не кежээ дээн шалыпчыларны аңаа шаңнап-мактаар, кижилерниң тура-сорук-туу-даа кончуг. Улаштыр күскү чер аңдарылгазы эгелээр. Сезон ынчаар-ла уламчылап чоруй баар. Часкы ажылдарны апрель төнчү-зүнде доозар бис. Ол үе-биле бо

үени деңнээр болза, дыка ылгал-дыг. Ам көрүп чоруурга тарааны алды айга чедир тарыыр. Колхоз, совхозтар дүшкен соонда кижилерниң ажил кылыр хөөнү чок. Азырадыкчы хөөнче кирип чоруу-ру хоочуннар бистерни база дү-вүредип турар. Ынчангаш аныак-өскөнниң арагалап-дарылап-даа чорууру ол боор. Каяа-даа көө-рге, кончуг аныак херээжен чоннуң арагаже сундулуг апарганы элдеп. Ынчан тараа тарып турган чаагай чыттыг шөлдери доозазын чаш-пан-сиген үнген, таныттынмас апар-ганынга канчап хомудаваас боор. Аянгаты суурувуста чонувус тараа тарывастаан. Ажыл чок аныак-өскөн хөй. Школавыс база буступ дүшкен. Суурнуң 100 ажыг өө-ренкичилери тар интернатта өөренип турары таарымча чок байдалды тургузуп турар. Чоннуң аргыжылга көвүрүү база сандан үнген, айыыл-дыг байдалда. Шаанда даргалар дүн-хүн-даа дивес, черлер кезири, ынчангаш-ла ындыг боор, амыды-ралывыс эки болгаш негелделиг чораан.

Мээң бүдүрүп чораан ажилым чонумга, чуртумга, оон сайзыра-лынга улуг деткимче болган. Ба-рыын кожуун чуртумнуң баштай-гы херээжен чолаачызы болганым-га, чонумга чедирген буянның ажы-лымга чоргаарланып чоруур мен.

Бора СААЯ,
ТР-ниң көдээ ажил-агыйының
алдарлыг ажилдакчызы.

Барыын-Хемчик кожуун,
Аянгаты суур.

Тыва Республика талазы-биле харылзаа, информация технологиялар база массалыг харылзаялгалар адырларын хайгаараар федералдыг албан эргелели (Роскомхайгаарал)

Хамааты кижиниң дугайында хууда медээ-дыңнадыгларны ажалдап кылырын организастап база (азы) ажалдап кылырын күүседип турар күрүне, муниципалдыг органнарның, юридиктиг азы хууда кижилерниң кичээнгейинге **ДЫҢНАДЫГ:** ТР талазы-биле Роскомхайгаарал эргелели хамааты кижини дугайында хууда медээ-дыңнадыглар субъектилериниң эргелерин камгалаар хүлээлгелерин боттандыраар сорулга-биле хамааты кижини дугайында хууда медээ-дыңнадыгларны ажалдап кылырын күүседип операторларның даңзызын тургузуп турар. Ооң-биле холбаштыр хамааты кижини дугайында хууда медээ-дыңнадыгларны ажалдап кылырын организастап база (азы) күүседип турар күрүне, муниципалдыг органнар, юридиктиг азы хууда кижилер ТР талазы-биле Роскомхайгаарал эргелелинче хамааты кижини дугайында хууда медээ-дыңнадыгларны ажалдап кылырын боттандыраарының дугайында дыңнадышкынны чорудар. (2006 чылдың июль 27-ден № 152 — ФХ «Хамааты кижини дугайында хууда медээ-дыңнадыглар дугайында» Федералдыг хоойлунун 22 чүүлүнүн 1 кезээн езугаар). Дыңнадышкынның майыын болгаш ону канчаар долдурарының дугайында сүмелерни Роскомхайгаарал эргелелинден ал болур. Ол ышкаш хууда медээ-лерниң Порталына интерактивтиг майыкты долдуруп болур (<http://lpd.rcos.ru/operators-registraynotification/>). Портал дамчыштыр

чоргускан дыңнадышкынның парламал хевирин саазын кырынга үндүргөш, ону хүлээп алган оператор ат салган соонда, ону ажалдап, сайгарып эгелээр.

Дыңнадышкынны ТР-ниң Роскомхайгаарал эргелелинче дараазында адресинче бижимел хевирге чорудар: Кызыл хоорай, Дружба кудумчузу, 156, а/я 53, каб.201. Сүмележир телефоннар: 22806, 20299.

2011 чылдың июль 1-ге чедир хамааты кижини дугайында хууда медээ-дыңнадыгларны ажалдап кылырын организастап база күүседип турган операторлар ТР-ниң Роскомхайгаарал эргелелинче «Хамааты кижини дугайында хууда медээ-дыңнадыглар дугайында» Федералдыг хоойлунун 22 чүүлүнүн 3 кезээнин 5, 7.1, 10, 11 пунктуларында көрдүнгөн медээлерни 2013 чылдың январь 1-ден эрттирбейн кириер.

Күрүне, муниципалдыг органнар, юридиктиг азы хууда кижилер **ДЫҢНАДЫШКЫН ЧОККА** хамааты кижини дугайында хууда медээ-дыңнадыгларны ажалдап кылырын организастаар база боттандыраар эргези чок. Ол ышкаш «Хамааты кижини дугайында хууда медээ-дыңнадыглар дугайында» Федералдыг хоойлунун 24 чүүлүн езугаар, Федералдыг хоойлунун негелделерин хажытканы дээш, Россия Федерациязының хоойлужудулгазы-биле көрдүнгөн харысалгага онаажыр.

ДЫҢНАДЫГ

Бии-Хем кожуунун чагыргазына РФ-тиң хамаатызы **Кара Бавуевна Түлүштен** көдээ ажал-агынын ажылгадыг черлеринден Тыва Республика, Бии-Хем кожуун, Селеме деп черде ниити шөлү 110000 дөрбелчин метр чер участогун

хууда дузалал ажал-агынын чорудары-биле арендага бээрин дилээн билдиришкын кирген.

Күштүг болуп турар хоойлужудулга езугаар бо медээни парлаанындан бээр 30 хонук дургузунда Бии-Хем кожуунун чагыргазы бо билдиришкынге хамаарыштыр бижимел удурланышкыннарны хүлээп алыр.

«ЭНЕРГОТУДУГ» кызыгаарлаттынган харысалгалыг ниитилел КВАРТИРАЛАРНЫ ТУДУГ КЫЛЫЧЫЗЫНДАН

Объектинин ады	Өрээлдер саны	So	S кухня	Каьттар
Кызыл хоорай, Энергетиктер мкр. бажың 13, 4 каьт тууйбу бажың	1	43,26	9,96	1,2,3,4
	2 тип 1	84,63	11,50	1
	2 тип 2	74,78	12,27	1,2,3,4
Дужаар хуусаазы 2011 ч. 4 квартал.	3	97,80	11,50	2,3,4

1 дөрбелчин метрде өртээ 34 500 рубльден өрү Каш базым черде быжыг гаражтар бар.

Амгы үеде квартира садып алыры — амгы үең экономиказының турум эвес байдалдарында силерниң акшаңарны камгалап алырының эң эки аргазы-дыр. ОЛ БАЖЫНДАН КВАРТИРАЛАР САДЫП АЛЫРЫНЫҢ ТАЛАЗЫ-БИЛЕ ДАРААЗЫНДА ТЕЛЕФОННАРЖЕ ДОЛГААР:
тел/факс: (39422) 4-85-29,
8-923-268-90-73, 8-923-386-80-48, 8-905-920-41-01.
Кызыл хоорай, Колхозная кудумчузу, 2 «а».

Эки медээ

УРУГЛАРГА — УРУГЛАР САДАРЫ

«Уругларга — уруглар садтары» деп программаның боттанышкыны-биле чер черлерде тудуг ажалдары кидин түлүк чоруп турар.

Кызыл хоорайның мурнуу микрорайонунда 280 уруг хүлээп алыр уруглар садының, Бай-Хаак кудумчузунда садиктиң тудуглары шалыпкын чоруп турар.

Ол-ла программаның боттанышкыны-биле Чеди-Хөл кожуунун Элегес сумузунда «Теремок» уруглар садынга 2012 чылда ам-даа 50 олутту немей ажалдары көрдүнгөн. Амгы үеде садикте 20 хире бичии чаштар кээп турар болза, 200 хире кижини ээлчээн манап турар. Бо хонуктарда ук уруглар садының немелде тудуунда тудуг ажалдары кидин түлүк.

Бо чоокку үеде Сарыг-Сеп суурда база Танчының Кызыл-Арыгда уруглар садтары ажылгалга кирер. А Бай-Тайга кожуунун Тээли суурда уруглар садын эде кылыр ажалдар база чоруп турар.

Бистиң корр.

Төрүттүнген хүнүңер-биле!

Бистиң эргим, ынак ачавыс, оглуус, акывыс, дунмавыс **Шолбан Ызыкович ООРЖАК** бо хүннерде 40 харлаан. Ол ийи кыстың, ийи оолдун ынак ачавыс, оларның өөредилге-кижи дилгезинге аажок кичээнгейлиг ада. Шолбан Ооржак — полициниң майору, амгы үеде хүндүлүг дыштанылгада, хууда ажы-агыйын сайзырадып чоруур. ОБХС, ОБЭП, участок төлээ дээш иштики черектер шугумунга ак сеткилдиг, кызымакка бергелерге торулбайн, шаңнал-макталдыг ажалдап келген.

Төрүттүнген хүнү-биле эргим, ынак киживиске изиг бай чедирбишаан, быжыг кадыкшылды, кежик-чолду, ак сүт дорукту, бедик хей-аътты күзевишаан, дараазында одуругларын бараалгаттывыс:

Дыштаныр хүн, байырлалдар келирге,
Дыжын уттуп, харысалга күштелир,
Арат чоннун амыр-дыжын кадагалап,
Ажыл-ишке тергин диртип мактаттын-даа.

Төрүттүнген хүнүңден бээр ам бо хүнде
Дөртөн чылдар билдиртпейн шуужа берди,
Бистерни дээш кызып чоруур ачавыска
Быжыг сорук, сайзыралды күзедивис!

Өг-бүлөзи, ада-иези, кады төрээнери

Кээп ужуражып болур

Хүндүлүг чонувус, баян-талажылар! 2011 чылдың ноябрь 2 музей дерип-кылыр ачы-буян марафонунга кээп четтикпээниң дыңнадырывыс болза: ырак-чоокта чурттап чоруур, деткимче, көргүзүр күзөлдиглер кандыг-даа хүнде Баян-Талага кээп, музей ажылын башкарып турар директор Мариана Чылбак-ооло Ондардан сүмеден ап, ужуражып кээрин дыңнаттывыс.

Сарыг-оол САНЧЫ, оргкомитет кежигүн
Кызыл хоорай.

Спорт • Спорт • Спорт

ХОККЕЙ МАРГЫЛДААЛАРЫН БЕЛЕТКЕЛ

«Сүбедей» спорт комплекзинде хоккей маргылдааларына белеткел. Улуг-бичии спортчулар удур-деди кужуң шенеп ойнап турлар.

«Сүбедей» спорт комплекзинде кышкы спортчу оюннар маргылдааларына белеткел чоруп турар.

Эрткен дыштаныр хүннерде улуг, бичии спортчулар хоккей оюнунга боттарының күжүн шенежиپ ойнааннар. Белеткел

үезинде кайы-даа тала чар-демниг оюнун көргүскен. Төхөккөй сайзырап, спортчу бүзүнүң ол талазы-биле билиг-мегежили бедик деп болур.

Чингис СААЯНЫҢ тыртырган чуруу.

• Бодалдар дизи

Акшага бараан болбас, а ону углап-баштаар.

Сенека Младший.

Чуртталга шимчээшкенин, хөделишкенин негээр.

Аристотель.

Салым-чол-шил-дир: кылаңайнып чоруй, буступ каар.

Публий Сир.

Согур душ бооп болган таварылга шупту чүвени андара тудуптуп болур.

Публий Вергилий Марон.

Баян тудум, сагыш салыр чүүлдер-ле көвүдээр.

Гораций.

Эрес-дидим кижини сөзүңе шынчы бооп артар.

П. Корнель.

ШЫН

Индекс 667000.
Кызыл хоорай,
Красноармейская, 100.

ТУРГУЗУКЧУЗУ: Тыва Республиканың Чазаа.
Кол редактор С.С.МОНГУШ.

РЕДАКЦИЈАНЫҢ ТЕЛЕФОННАРЫ: кол редактор—2-01-35, редакторунун оралакчызы — 2-19-87, тел: факс (394-22) 2-17-94, бухгалтерия — 2-17-91, e-mail: shyntuva@mail.ru; shyntuva@yandex.ru;
КИЛДИСТЕР: ниитилел-политиктиг килдис—2-18-10, культура, өөредилге — 2-03-88, чагаа — 2-17-09, көдээ ажал-агы — 2-17-09, очулга — 2-03-87, үлетпүр — 2-40-77.

Солун келбейн барганда, 3-14-94 телефонче долгаар. Неделяда үш катап үнер. Хемчээли парлаан 2 ама.

Тираж 7620. Чагыр 138. Номери парлаалгаже дужаганы: график езугаар — 21.00, черек кырында — 18.00.

Расч. счет № 40603810400000000263
Корр.счёт № 30101810500000000735
БИК 049304735 ИНН 1701008465 КПП 170101001
ОАО АК «Народный Банк Республики Тыва» г. Кызыл.

Россия Федерациязының Парлалга, телерадио-дамчыдылга болгаш массалыг коммуникациялар черектериниң талазы-биле яамызының Ортааңы Сибирьде регионнар аразының дивиссээр эргелели «Шын» солуну 2004 чылдың май 14-те эде бүрүткэн.

Херечилелдин дугаары — ПИ № 16-0510. Индекс 11530, 31730. «Тываполиграф» ААН-ге парлаан. (Кызыл, Шетинкин-Кравченко, 1). Солунда парлаттынган материалдарның авторларының бодалдары редакцияның туружу-биле дүүшлейн барып болур. Айыттынган саннары болгаш өске-даа фактылары, дыңнадылары дээш авторлар боттары харыылаар.